

LIVET MED DEMENS I PLEJEBOLIG

EN GUIDE TIL PÅRØRENDE
OM LOVE, REGLER OG
MULIGHEDER FOR STØTTE

VÆRKTØJSKASSEN
- støtte til et liv med demens

Livet med demens i plejebolig – en guide til pårørende om love, regler og muligheder for støtte

Værktøjskasse til rådgivning, undervisning og støtte af personer med demens og pårørende – Initiativ 11 i National Demenshandlingsplan 2025

© 2019 Nationalt Videnscenter for Demens

3. udgave, 1. oplag 2026

Socialfaglig konsulent: Kirsten Dyrborg Pedersen

Juridisk konsulent: Søren Thomas Sørensen

Redaktion: Nationalt Videnscenter for Demens

Design: Lea Rathnov/Hofdamerne

Tryk: Hillerød Grafisk

www.videnscenterfordemens.dk

www.demensværktøjskassen.dk

Indholdsfortegnelse

Den svære beslutning om flytning	5
Når en nærtstående skal flytte	6
Før flytning til plejebolig	10
Plejeboligen – et hjem og en arbejdsplads	25
Efter døden	34

Den svære beslutning om flytning

Når du læser dette hæfte, er det formentlig fordi, du er pårørende til en person, som har en demenssygdom. Måske er du ægtefælle eller samlever, søn eller datter, svigersøn eller svigerdatter eller barnebarn. Du har formentlig støttet og hjulpet personen gennem længere tid og står nu i en situation, hvor du kan se, at den hjælp, der gives fra kommunen, familie og venner, ikke længere slår til. Dine egne kræfter er måske også ved at være brugt op efter flere års hjælp og støtte til din kære.

Beslutningen om, at en elsket person skal flytte i plejebolig, er en af de sværeste at tage, og for de pårørende er det ofte forbundet med skyld, skam og samvittighedskvaler.

Men du skal huske, at fordi dit familiemedlem med demens må flytte i plejebolig, så betyder det ikke, at du har svigtet som pårørende.

Mange har stillet sig selv spørgsmålet om, hvornår det er det rigtige tidspunkt at flytte i plejebolig. Det findes der ikke noget entydigt svar på. Det er individuelt. Selv hvis I som par har talt situationen igennem på et tidligere tidspunkt i livet, kan situationen opleves anderledes, når det bliver mere konkret. Men typisk afhænger tidspunktet af:

- Den syge og dennes symptomer
- Den pårørende og dennes belastning
- Hvorvidt det er muligt at give den nødvendige omsorg og pleje i eget hjem

Når en nærtstående skal flytte

Mange pårørende oplever både lettelse og frustration, når en nærtstående flytter i plejebolig. Lettelse over at beslutningen er taget, og at andre nu tager over. Frustration over at hverdagen forandrer sig, når man ikke længere skal bo sammen, og at hjemmet er splittet op, fordi nogle af møblerne er flyttet med i plejeboligen.

Tanker og bekymringer om, hvordan livet skal forme sig, når man skal leve adskilt, er ikke ualmindelige. Hvor ofte skal man komme på besøg i plejeboligen? Hvem skal komme hvornår? Hvordan kan man samarbejde med personalet om den nærtstående? Hvordan kan man udfylde det tomrum, som den nærtstående efterlader, nu hvor andre tager over? Hvordan kan man fortsat være en god ægtefælle/samlever og deltage i sin nærtståendes hverdag og samtidig opretholde et liv ved siden af med kontakt til familie og venner? Der kan også være usikkerhed om egen rolle, og om personalet gør det godt nok.

Den gode indflytning

At flytte i plejebolig er også forbundet med mange følelser hos den, der skal flytte. Det kan føles, som om man afvikler den person, man var, og man kan have tanker om, at man forlader det liv, man har levet, og flytter ind i den 'sidste' bolig.

Her er nogle råd til, hvordan du kan hjælpe din nærtstående, der skal flytte i plejebolig.

Sådan kan du hjælpe personen, der skal flytte i plejebolig

- » Indret boligen, så den er genkendelig. Medbring de ejendele, som har været en del af personens liv.
- » Tænk på, at det kan være svært at stifte nye bekendtskaber. Har din nærtstående lyst til det? Det er ikke alle, der har lyst. Det kan skyldes sygdom og svækkelse, men også at man har erfaret, at nye bekendtskaber er kortvarige, fordi nye bekendte er blevet syge, svækkede, ikke længere orker at bevare kontakten eller er gået bort.
- » Livshistorien er udgangspunkt for god omsorg og pleje. Hvis ikke din nærtstående allerede har nedskrevet sin livshistorie, så gør det. Ud over de vigtigste begivenheder har beskrivelser af alle de vigtige relationer (børn, børnebørn, venner, kolleger) betydning. Det vil være godt for plejepersonalet at kende til dette.
- » Det kan være en god idé på forhånd at tale om forventninger til omsorgen og plejen i plejeboligen og skrive det ned i et såkaldt plejetestamente. Personalet er forpligtet til så vidt muligt at følge de ønsker, som en person har til omsorgen og plejen. Der er ingen formkrav, og ønskerne er alene vejledende. Læs mere i hæftet "Når du skal handle på en anden persons vegne".
- » Aftal en indflytningssamtale med enten leder eller kontaktperson. Det er vigtigt at få afstemt forventningerne i forhold til livet i plejeboligen, hvilke opgaver du som pårørende fortsat ønsker at varetage, og hvilke opgaver personalet tager sig af. Husk at inddrage din nærtstående, hvis han/hun har glæde af det. Spørg om det sociale liv i plejeboligen, fx hvilke sociale fællesskaber, man som ny beboer kan blive en del af.
- » Det er vigtigt, at man som pårørende bevarer kontakten til personen, også efter indflytning i plejebolig. Der er ingen regel om, hvor hyppigt man som ægtefælle/samlever skal besøge sin nærtstående. Er I flere pårørende, så aftal en besøgsordning. Det kan være bedre at få besøg hyppigt og af kortere varighed, end at hele familien kommer på én gang. Dagene kan være lange.

- » Måltidet kan for mange være dagens højdepunkt. En snak om, hvad der er på menuen, kan være rar. Husk også at dele et måltid, som I har gjort tidligere. Forbered en madkurv, og tag den med. Gå på café eller restaurant. Gør, som I plejer at gøre.
- » Husk, at en plejebolig er ens egen bolig. Hvis du som ægtefælle/samlever ønsker at fortsætte det hidtidige samliv, så tal med personalet om, at du fortsat ønsker at være en vigtig del af din nærtstående liv, og at du ønsker at overnatte. Aftal, hvordan I kan få mulighed for privatliv, fx et skilt på døren.
- » Tag børnebørnene med på besøg. Det kan skabe glæde ikke kun for din nærtstående, men også for andre beboere. Syng sammen. Tekster til gamle børnesange kan ofte huskes. Se på gamle billeder. Måske er der en kasse med legetøj på stedet, som er nyt for børnene.
- » Prøv at fortsætte de aktiviteter, som I hidtil har været fælles om. Gå ture, også selvom du på et tidspunkt bliver nødt til at skubbe en kørestol. Lyt til musik. Musik skaber livsglæde og minder. Tænk over, hvilken musik din nærtstående holder af, både nu og i sine unge dage. Se på gamle billeder.

Indretning af plejeboligen

Når man indretter plejeboligen, er det vigtigt, at den er genkendelig. Hvis det er muligt, så placer møblerne, som de stod i det tidligere hjem. En lille detalje som sengens placering i forhold til, hvilken side man stiger ud, kan have betydning.

Tag også yndlingsstellet med og gerne nogle arvestykker, hvis der er sådanne. Medbring også billeder af familien, og skriv bag på, hvem der er på billederne. Det kan være udgangspunkt for en god snak mellem beboeren og personalet om det levede liv.

Det praktiske i forbindelse med flytningen

I det følgende er beskrevet en række praktiske ting, som man skal huske i forbindelse med en flytning:

Flytning af folkeregisteradresse

Man skal huske at flytte folkeregisteradresse senest fem dage efter, at man er flyttet. Man anmelder flytning på www.borger.dk, kommunens hjemmeside eller ved at henvende sig til borgerservice i kommunen.

Hvem skal kende til adresseændringen?

Offentlige instanser, pengeinstitutter og forsikringsselskaber får automatisk besked om adresseændring. Man skal selv oplyse flytning til diverse abonnementer, el- og/eller gasleverandør, tandlæge, medlemskab af foreninger, olieselskab, varmeselskab m.fl. Husk også at give venner og familie besked.

Forsikring

Det er generelt en god idé at få foretaget et gennemsyn af alle forsikringer, når den ene person flytter i en plejebolig. Det kan ske ved at kontakte forsikringsselskabet. Når man flytter i plejebolig, har man ofte færre ting med. Det er derfor muligt, at man skal foretage ændringer i sine forsikringer (indboforsikring). Spørg forsikringsselskabet, om der er en særlig forsikring for beboere i plejebolig, eller om I kan nøjes med at udvide jeres fælles indboforsikring. Spørg også, hvordan forsikringen dækker ved tyveri fra boliger, når døren ikke er låst.

Postkassen

Husk at fjerne navnet på den gamle postkasse og at sætte navn på den nye.

Før flytning til plejebolig

I de følgende afsnit kan du læse mere om valg af og indflytning i plejebolig. Ord som handleevne, fuldmagt og værgemål vil gå igen flere gange i dette hæfte. De er mere uddybende beskrevet i hæftet *Når du skal handle på en anden persons vegne – en guide til pårørende til mennesker med demens* (Værktøjskassen).

Valg af plejebolig

De 'gammeldags' plejehjem er ved at blive udfasede. Siden 1988 har det ikke været muligt for kommunerne at bygge plejehjem. Der eksisterer dog fortsat 'gammeldags' plejehjem. Her betaler man ikke indskud, og der kan ikke søges om boligydelse. Boligudgiften fastsættes bl.a. på grundlag af driftsudgifterne og beboerens indkomst.

Eksisterende plejehjem ombygges eller nedlægges, og der bygges tidsvarende plejeboliger, hvor der er personaledekning hele døgnet. Plejeboligerne er selvstændige lejeboliger, som er opført efter lov om almene boliger. Det betyder, at man skal betale et boligindskud, underskrive en lejekontrakt og betale husleje. Man kan søge om boligydelse til huslejen. Ud over husleje betaler beboerne for el og varme og skal have tilbud om kost, vask, rengøring og leje af linned (servicepakke).

Der findes også selvejende plejehjem og friplejehjem. De er privatejede, men en stor del af driften finansieres af det offentlige. Man skal visiteres til såvel plejebolig som til et selvejende plejehjem eller friplejehjem. Kommunen har mulighed for at etablere lokalplejehjem med større frihedsgrader.

Hvilken plejebolig, man skal vælge, kan være svært at afgøre. Der er stor forskel på de enkelte plejeboliger. Hvor gamle er boligerne? Hvordan er de indrettet? Tages der hensyn til den eksisterende viden om den gode demensplejebolig? Udover de fysiske rammer og indretning har plejecentrets værdigrundlag, personaleressourcer og personalekompetencer i høj grad betydning for, hvordan plejecenteret arbejder for, at beboerne kan få et godt og meningsfyldt liv.

Det kan være en god idé at besøge plejecentrene. Når du er på besøg, kan du danne dig et indtryk af de fysiske rammer, ledelsen, personalet og aktivitetsmulighederne for beboerne. Det er dog kun et øjebliksbillede, så derfor kan det være en god idé også at aftale en samtale med lederen om det, der optager dig i forhold til valg af plejebolig, fx hvordan er en typisk dag på plejecentret, hvordan inddrages pårørende i samarbejdet, hvilken tilgang har personalet til beboerne, og hvordan er mulighederne for aktivitet.

Brugerinformation

På kommunens hjemmeside kan du finde brugerinformation, så du kan vurdere og sammenligne kommunernes plejeboliger.

Brugerinformationen omhandler fx antal beboere på de enkelte plejehjem/plejecentre, indsatser i forhold til mennesker med demens, boligernes størrelser og indretning, og hvordan der føres tilsyn. Brugerinformationen omfatter også oplysninger om ventelisten, fx antallet af personer på den specifikke venteliste og konsekvenserne af at sige nej til et botilbud.

Plejeoversigten

Man kan som borger finde oplysninger om landets kommunale, private og selvejende plejecentre på en plejehjemsportal, hvor kommuner og private aktører skal indberette alle oplysninger om deres plejecentre. Formålet er, at personer med demens og de pårørende får lettere ved at finde det plejehjem, der passer til den enkelte. Portalen

indeholder bl.a. oplysninger om tilbuddet, bolig og drift, faglig tilgang og aktiviteter. Oversigten findes på www.plejhjemsoversigten.dk.

Ansøgning og visitation

Ansøgning om en plejebolig rettes til visitationen i den kommune, hvor din nærtstående bor. Man kan også søge digitalt via kommunens hjemmeside eller www.borger.dk.

Det er borgeren selv, der skal ønske at bo i en plejebolig. Man har dog ikke krav på at få tildelt en plejebolig, blot fordi man har nået en høj alder. En grundlæggende betingelse er, at ansøgeren har omfattende behov for omsorg og pleje. Kommunens kriterier for, hvornår man kan få en plejebolig, er offentliggjort på kommunens hjemmeside.

Visitationen (godkendelsen) foregår som oftest ved en visitations-samtale i din nærtståendes eget hjem, men den kan også finde sted under en indlæggelse på hospitalet eller i forbindelse med et aflastnings-/rehabiliteringsophold.

Ved visitationen tages udgangspunkt i din nærtståendes fysiske, psykiske og sociale situation. Vurderingen af ansøgningen sker også i forhold til kommunens øvrige tilbud til personer, der bor i eget hjem, fx personlig og praktisk hjælp, daghjem/dagcenter, midlertidig/permanent dag- eller natpleje, boligændringer i nuværende bolig, særlig støtte/aflastning eller afløsning af ægtefælle eller andre pårørende.

Man kan klage over afslag på visitation til plejebolig til Ankestyrelsen. Klagen sendes til kommunen, der genbehandler sagen. Hvis kommunen fastholder afslaget, sendes sagen til Ankestyrelsen.

En ægtefælle eller anden pårørende, der deler bolig med en person med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, har en særlig klageadgang.

Flytning til plejebolig kræver samtykke

Visitation til plejebolig kræver samtykke fra personen, der skal flytte. Samtykket er kun gyldigt, hvis det foreligger inden, at den handling, der er givet samtykke til, udføres. Det er også en forudsætning, at vedkommende forstår, hvad samtykket indebærer.

Der kan kun opstilles meget overordnede retningslinjer for, hvornår den, der samtykker, kan siges at have forståelse for samtykket, dvs. være habil i forhold til det, vedkommende har givet samtykke til. Habilitet beror på en konkret vurdering af personens fysiske og psykiske tilstand.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at et samtykke, der er opnået ved tvang eller svig, ikke er gyldigt.

Et gyldigt samtykke kan således foreligge i form af:

- Et udtrykkeligt samtykke, hvor der klart gives udtryk for, at man er indforstået med den pågældende handling. Det kan foreligge skriftligt eller mundtligt.
- Et stiltiende samtykke, hvor den enkeltes signaler og opførsel må tolkes således, at der foreligger et samtykke. Det kræver, at man har et indgående kendskab til personen, da det skal kunne fastslås, at personen har den nødvendige forståelse for, hvad der gives samtykke til.

Når man skal vælge en plejebolig ...

- » Find ud af, hvilke plejeboliger der er i kommunen.
- » Hvis I overvejer flytning til anden kommune, undersøg da mulighederne der.
- » Aftal besøg de steder, der har interesse.
- » Tjek de tilgængelige brugerinformationer på kommunens hjemmeside eller på www.plejhjemsoversigten.dk

Samtykke kan ikke opnås ved passivitet. Passivitet må ikke forveksles med frivillig medvirken. Det betyder, at personen selv skal være i stand til at give udtryk for sine ønsker, selvom personen ikke modsætter sig. Kan personen ikke samtykke til flytningen, træder servicelovens regler om flytning uden samtykke i kraft.

Flytning uden samtykke

At flytte en person, som enten modsætter sig eller ikke kan give samtykke (forholder sig passivt), er et indgreb i selvbestemmelsesretten og den personlige frihed.

Der kan ske flytning uden samtykke i følgende situationer:

- fra en oprindelig bolig til et botilbud
- fra ét botilbud til ét andet kommunalt eller regionalt botilbud
- til/fra en skærmet enhed inden for samme bebyggelse.
- fra en plejebolig til en anden, når det er i beboerens interesse, fx for at komme tættere på pårørende
- fra én plejebolig til en anden ved væsentlig fare for andre eller særligt truende eller særligt chikanerende adfærd.

Når der er tale om flytning uden samtykke, skal flytningen behandles efter Servicelovens regler om magtanvendelse.

Hvis der tilbydes aflastningsophold, kan en fuldmægtig eller værge, hvis fuldmagt/værgemål omfatter personlige forhold, samtykke til flytningen.

Hvis borgeren modsætter sig flytning

Hvis borgeren modsætter sig flytning eller mangler evnen til at give informeret samtykke, kan kommunen indstille til Familieretshuset at afgøre, hvorvidt personen skal flytte. Kommunen skal sørge for, at vedkommende får gratis bistand fra en advokat. Er der ikke allerede beskikket en værge, skal kommunen også anmode Familieretshuset om dette.

Der er således meget strenge krav, der skal være opfyldt, før et menneske med en demenssygdom, kan flyttes mod sin vilje.

Hvis borgeren er til væsentlig fare eller har særlig truende adfærd

Det er muligt for kommunen at indstille til Familieretshuset at iværksætte flytning til en anden tilsvarende boform, hvis

- den pågældende er til væsentlig fare for eller udviser en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd over for øvrige beboere eller personale
- det er uforsvarligt over for øvrige beboere eller personalets sikkerhed ikke at sørge for flytning
- forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet
- det kan godtgøres, at det nye botilbud er bedre egnet til at imødekomme den pågældendes støttebehov.

Hvis borgeren mangler evnen til at give samtykke

I nogle tilfælde modsætter personen sig ikke en flytning, men mangler evnen til at give informeret samtykke. I de tilfælde er betingelserne for at træffe en afgørelse mere lempelige. Kommunen kan træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud, hvis afgørelsen tiltrædes af en værge eller en fremtidsfuldmægtig. Det er dog en forudsætning, at fremtidsfuldmagten er sat i kraft, at fuldmagten omfatter alle personlige forhold, eller at det direkte fremgår, at fremtidsfuldmægtigen kan tage stilling til flytning til plejebolig.

Er værgen/fremtidsfuldmægtigen ikke enig med kommunen om flytningen, skal afgørelsen træffes af Familieretshuset.

Flytning af hensyn til borgerens interesse

Det er muligt at iværksætte flytning til en anden tilsvarende boform, selvom personen mangler evnen til at give samtykke, hvis det skønnes, at det er i personens egen interesse at flytte, fx for at kunne bevare forholdet til sine pårørende. Der kan være tale om situationer, hvor den pårørende eller familien er flyttet væk fra den egn, hvor personen bor i plejebolig.

Det skal kunne dokumenteres, at det er i personens interesse, at komme tættere på pårørende. Det vil sige, at det skal godtgøres, at personen

Mod personens vilje ...

Betingelserne for, at en person skal flytte mod sin vilje eller uden at kunne give samtykke, er, at:

- » flytningen er absolut påkrævet for, at personen kan få den nødvendige hjælp.
- » hjælpen ikke kan gennemføres i personens nuværende bolig.
- » personen ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger.
- » personen udsætter sig selv for væsentlig personskade.
- » det er uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Alle fem punkter skal være opfyldt.

konkret får noget ud af de pårørendes besøg. En del af denne vurdering kan være, at pågældende lever op og genkender de pårørende, når de besøger pågældende.

Flytningen er betinget af, at det påtænkte botilbud kan imødekomme personens behov i samme omfang, som det hidtidige botilbud. Det er kommunalbestyrelsen, der indstiller til Familieretshuset om at træffe afgørelse om flytning.

Hensynet til pårørende

Det skal indgå i kommunens vurdering af flytning uden samtykke, hvis en ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere kan varetage den nødvendige hjælp samt opsyn i forhold til personen med demens. Hensynet til ægtefællen/samleveren eller den pårørende kan dog ikke alene begrunde en flytning.

Klage over flytning

Man kan klage til Ankestyrelsen over Familieretshusets afgørelse. Er det kommunen, der har truffet afgørelsen, kan man klage til Familieretshuset. Klagefristen er fire uger, fra man har modtaget afgørelsen.

Manglende evne til at give samtykke ...

Betingelserne for flytning, hvis personen mangler evnen til at give samtykke, er, at:

- » flytningen er absolut påkrævet for, at personen kan få den nødvendige hjælp.
- » det i det konkrete tilfælde vurderes omsorgsmæssigt at være mest hensigtsmæssigt for den pågældende.
- » personen ikke modsætter sig en flytning.
- » personen ikke er i stand til at give et informeret samtykke.
- » personen har en erhvervet mental svækkelse, som er fremadskridende, fx demens.

Alle fem punkter skal være opfyldt.

Frit valg af plejebolig – også i en anden kommune

Når behovet for hjælp stiger, og tiden er inde til at flytte i plejebolig, vælger mange at flytte tættere på den nære familie. Frit valg af plejebolig omfatter både boliger i den kommune, hvor personen bor, og i andre kommuner.

Er man visiteret til plejebolig i sin egen kommune, kan man søge om plejebolig i en anden kommune. Man skal så også opfylde denne kommunes visitationsbetingelser (dobbeltsitation). Hvis man ønsker en plejebolig i en anden kommune, skal man således i første omgang kontakte den kommune, hvor man bor.

Opfylder man visitationsbetingelserne, bliver man optaget på venteliste på lige fod med kommunens egne borgere. Man kan komme ud for, at personen opfylder visitationsbetingelserne i sin egen kommune, men ikke i den kommune man ønsker at flytte til. Det skyldes, at kommunerne kan have forskellige visitationsbetingelser.

Tilflytningskommunen kan ikke afslå optagelse på venteliste, hvis ønsket om flytning sker for at bevare tæt kontakt til nære pårørende, der bor i tilflytningskommunen (der stilles ikke krav om et egentligt slægtskabsforhold). Har man ingen særlig tilknytning til den ønskede kommune, kan kommunen i særlige tilfælde afslå optagelse på venteliste. Det kan fx være af hensyn til at kunne tilbyde kommunens egne borgere et passende botilbud.

Plejeboliggaranti

Er man visiteret til en plejebolig, optages man på en generel venteliste. Hvis man ønsker en bestemt plads/bolig, bliver man optaget på en specifik venteliste.

Kommunen skal tilbyde en plejehjemsplads eller plejebolig senest to måneder efter, at kommunen har konstateret behovet, og din nærtstående er optaget på ventelisten. Kommunen kan opfylde plejeboliggarantien ved at anvise en plads i en almen plejebolig eller på et plejehjem. Hvis kommunen har anvisningsret til friplejeboliger, kan plejeboliggarantien opfyldes ved anvisning af en af disse boliger.

Afslår man et tilbud, vil en ny plejeboliggaranti gælde fra det tidspunkt, hvor afslaget er modtaget af kommunen. En tilbudt bolig skal være indflytningsklar senest to uger efter, at to-måneders fristen er udløbet.

Plejeboliggarantien gælder ikke, hvis man har ønsket en bestemt bolig, dvs. hvis man står på en specifik venteliste, ligesom plejeboliggarantien ikke indebærer, at man har krav på en bolig med en bestemt indretning, herunder demensvenlig indretning.

Optages din nærtstående på en specifik venteliste, sker tildelingen af boliger på baggrund af vedkommendes behov for den valgte plads eller bolig. Det er altså vigtigt at være opmærksom på, at tildelingen ikke sker efter, hvor lang tid borgeren har stået på ventelisten.

Ægtefællen med i plejebolig

Som ægtefælle/samlever har du ret til at flytte med, når din nærtstående visiteres til plejebolig. I givet fald skal den anviste bolig være egnet til to personer.

Da kommunerne generelt råder over få ægteparboliger, må man nogle gange acceptere to boliger i samme bebyggelse. Boligerne er sjældent placeret ved siden af hinanden, da det kræver, at de bliver ledige på samme tid. De fleste løser problemet ved at indrette sig med soveværelse i den ene bolig og stue i den anden.

Hvis du lever længst, har du ret til at fortsætte lejemålet efter din nærtståendes død, selvom du ikke oprindeligt blev visiteret til boligen.

For nogen kan det fungere at flytte sammen i plejeboligen, for andre er det mere problematisk. Overvej derfor, om du har bedre overskud til fortsat at yde støtte og omsorg over for din nærtstående, hvis I bevarer hver jeres bolig. Tænk over, om du har lyst til at blive boende, hvis din ægtefælle/samlever dør før dig. Alternativet er, at du skal flytte igen.

Økonomi i plejebolig

Mange bekymrer sig om økonomien, den dag indflytning i plejebolig bliver aktuel. Har man råd til det? Kan man som par opretholde to husholdninger? Bekymringerne kan være med til at udskyde beslutningen.

Vær opmærksom på ...

Hvis personen har mistet handleevnen, kan pårørende ikke underskrive lejekontrakt, ansøgning om boligydelse eller lånedokument vedrørende lån til beboerindskud. Man kan heller ikke opsiges/sælge den tidligere bolig. Det kræver en fuldmagt, fx en fremtidsfuldmagt, der er sat i kraft, eller at man er beskikket som værge, og at fuldmagten/værgemålet omfatter de forhold, der skal varetages.

Enlig

Bor personen, der skal flytte, alene, fortsætter udbetalingen af den sociale pension uændret. Der kan søges om boligydelse og lån til beboerindskud.

Gift/samlevende

Er man gift eller samlevende, omregnes den sociale pension for begge efter satserne for reelt enlige, og beregningen sker ud fra den enkeltes egne indtægter. Omregningen sker fra den første i måneden efter indflytningen. Er indflytningen fx sket 1. maj, sker omregningen fra denne dato. På www.borger.dk kan du beregne pensionens størrelse uden MitID. Tag udgangspunkt i den sidste pensionsmeddelelse fra Udbetaling Danmark. Her kan du se de indtægter, der indgår i beregningen.

Formuen følger den af jer, der på papiret ejer/har formuen. Det betyder også, at hvis den ene part alene har underskrevet skødet på huset, så følger friværdien denne person. Ejer man huset sammen, deles friværdien i forhold til ejerforholdet, fx 50/50 %. Formuen har både betydning for berettigelsen til personlige tillæg og for boligydelsen (formue-tillæg). Vær opmærksom på, at formuen opgøres forskelligt afhængigt af, om der er tale om personlige tillæg eller boligydelse.

Der kan søges om boligydelse og lån til beboerindskud. Se nedenfor.

Når ægtefællen skal blive boende i den tidligere fælles bolig

I alle overvejelserne om flytningen er det vigtigt at tænke på den ægtefælle/samlever, der skal blive boende i den hidtidige fælles bolig. Lav også en pensionsberegning for denne person.

Den ændrede pensionsberegning og formuefordeling kan medføre, at den ene eller begge er berettiget til forskellige tillæg og ydelser.

Boligydelse

Mange bliver overraskede over, hvad det koster at bo i plejebolig, men fortvivl ikke. De almindelige regler om boligydelsens maksimum gælder ikke, når der er tale om en bolig med visitation, fx en plejebolig.

Hvem kan få boligydelse?

Hvis man modtager folkepension eller førtidspension (tilkendt før 1.1.2003), kan man få boligydelse. Alle andre kan få boligsikring.

Man kan beregne boligydelsen på www.borger.dk uden MitID. Hvis du vil lave en beregning uden at kende de reelle forhold omkring boligen, så tal med kommunen om muligheden for at få nogle tal at beregne ud fra. Du kan også selv anslå oplysningerne. Uanset, hvad du gør, skal du være klar over, at det resultat, du får, er et udtryk for de tal, du har indtastet, og ikke for det endelige resultat. Det kan dog give en idé om, hvor meget der kan ydes i støtte. Brug oplysningerne om indkomst, som er anvendt ved beregning af den sociale pension. Husk at lægge den sociale pension oveni.

De væsentligste elementer i beregningen af boligstøtten er:

- Den årlige indkomst
- Formuen
- Boligudgiftens størrelse (ex. varme, varmt vand og el samt fællesantenne)
- Boligens størrelse
- Antal personer i husstanden

Boligydelser i en plejebolig beregnes ud fra beboerens egne indtægter og formue og er dermed helt uafhængig af en eventuel ægtefælles økonomiske forhold. Er den, der flytter i plejebolig, eneejer af fast ejendom, så indgår friværdien i opgørelsen af formuen. Står begge på skødet, deles friværdien i forhold til ejerforholdet, fx 50/50 %. Er det ægtefællen, der bliver i den hidtidige bolig, som er eneejer af ejendommen, er værdien af ejendommen uden betydning ved beregning af boligydelse til plejeboligen.

Har man formue over en vis størrelse, beregnes et formuetillæg, der lægges oveni indkomsten, når boligydelsen skal beregnes. Jo højere indkomst, jo lavere eller ingen boligydelse. Når man beregner boligydelsen på www.borger.dk, beregnes formuetillægget automatisk. Husk blot at angive formuens størrelse.

Uanset boligens størrelse kan der kun ydes boligydelse op til 65 m², hvis man er enlig, og 85 m² hvis man er par. Hvis boligen er større, indgår kun en forholdsmæssig del af huslejen i beregningen. Bor man alene i en bolig på 100 m², eller bor man to personer i en bolig på 100 m², så medregnes der henholdsvis 65/100 og 85/100 af boligudgiften. Er man bevægelseshæmmet (kørestolsbruger) lægges der 10 m² oven i boligens areal.

Vær opmærksom på retten til arealdispensation (retten til at få beregnet boligydelsen efter samme antal m², som da man var to). Man er berettiget, hvis man er pensionist og bliver alene, fordi en ægtefælle eller samlever gennem de sidste fem år flytter i plejebolig.

Er man folkepensionist eller førtidspensionist (førtidspension tilkendt før 1.1.2003), kan man være berettiget til boligydelse som lån, hvis man bor i ejer- eller andelsbolig. Er man tilkendt førtidspension efter 1.1.2003 kan man være berettiget til boligsikring som lån, hvis man bor i ejer- eller andelsbolig. Det kan have betydning, hvis en ægtefælle/samlever ønsker at blive boende i den hidtidige bolig. Har man indfrosset ejendomsskatterne, kan man ikke også få boligydelse som lån.

Indskudslån til plejebolig

Man kan søge kommunen om lån til beboerindskud (pligtlån). Det er et krav, at boligen er opført og taget i brug efter 1.4.1964. Kommunen skal som hovedregel yde lån (pligtlån), hvis husstandsindkomsten ligger under en bestemt grænse. Man kan dog få afslag, hvis man har formue, og hvis kommunen vurderer, at man selv kan betale, eller hvis man i forvejen har et indskudslån, der ikke er tilbagebetalt.

Selvom husstandsindkomsten er højere end den fastsatte grænse, kan kommunen alligevel yde beboerindskudslån eller garantere for lån (frivillige lån). Disse lån kan ydes uanset, hvornår boligen er taget i brug. Kommunen bestemmer i hvilke tilfælde, der kan ydes et frivilligt lån.

Får man lån til beboerindskud, skal man som hovedregel ikke betale renter og afdrag de første fem år af låneperioden. Når de første fem år er gået, begynder forrentningen af lånet, og man skal begynde at betale lånet tilbage over en periode på 10 år.

Beboerinskuddet udbetales til boligorganisationen. Når boligen fraflyttes, skal boligorganisationen tilbagebetale beboerinskuddet til kommunen, som herefter afregner lånet med beboeren eller dennes bo.

Man kan klage over afslag på beboerindskudslån (pligtlån). Man klager til kommunen, der genvurderer afgørelsen. Fastholdes afgørelsen, sender kommunen klagen videre til Ankestyrelsen.

Indefrysning af ejendomsskatter

Man har mulighed for at optage lån hos kommunen og 'indefryse' ejendomsskatterne, hvis man er fyldt 65 år, modtager social pension (folkepension eller førtidspension), efterløn eller delpension. Det er også et krav, at ejendommen benyttes til beboelse eller fritidsbeboelse af ejeren eller dennes ægtefælle. Ejer man mere end én ejendom, kan man kun få lån til ejendomsskatter til én ejendom.

Ligesom muligheden for boligydelseslån kan indefrysning af ejendomsskatterne have betydning for økonomien, hvis en ægtefælle/samlever ønsker at blive boende i det hidtidige fælles hjem. Får man boligydelse som lån, kan man ikke samtidig indefryse ejendomsskatterne.

Man kan søge om lån til betaling af ejendomsskatter på www.borger.dk eller ved at henvende sig til kommunens borgerservice.

Servicepakke

Når man flytter i plejebolig kan man vælge forskellige ydelser: mad, vask af tøj, leje af linned, vinduespudsning og levering af toiletartikler. Beboeren vælger selv, hvilke ydelser han/hun ønsker at købe. Undersøg i kommunen, hvilke ydelser der udbydes, betingelserne for til- og fravalg og pris.

Andre ydelser og tillæg

Vær opmærksom på, at andre ydelser og tillæg: ældrecheck, varme-tillæg, helbredstillæg og mediecheck.

Plejeboligen – et hjem og en arbejdsplads

Plejeboligen er både et hjem for beboeren og en arbejdsplads for personalet. Det betyder, at der er flere hensyn at tage, når man skal varetage den enkelte og de øvrige beboeres behov og personalets arbejdsmiljø.

Husorden

Det er plejecentrets ledelse, der har ansvar for, at boformen både kan fungere som hjem for beboerne og arbejdsplads for personalet. Plejecenteret har måske formuleret nogle forventninger til beboere og gæsters ophold og færd på fællesarealerne. Af husordenen vil det også fremgå, hvor man kan henvende sig med spørgsmål og tilbagemeldinger.

Besøgsrestriktioner

Kommunen kan i særlige situationer udstede besøgsrestriktioner for besøgende i plejeboliger, hvis den besøgende udøver eller truer med vold, udøver chikane eller har en adfærd, der er stærkt generende for de øvrige beboere og personalet. Afgørelsen gælder ikke beboerens egen bolig, men kan omfatte de tidspunkter, hvor personalet leverer visiteret hjælp i boligen.

Bruger- og pårørenderåd

Det er frivilligt for kommunerne, om de vil oprette bruger- og pårørenderåd. Kommunen skal dog sikre en generel brugerinddragelse. Det er op til kommunen selv at afgøre, hvordan denne inddragelse skal tilrettelægges lokalt i kommunen og i botilbuddene.

At varetage behovene hos mennesker med demens

Omsorgen er og skal være central i hjælpen til borgere med demens. Indsatsen skal tilrettelægges efter den enkelte persons særlige behov og med respekt for den enkeltes integritet og værdighed.

Mennesker med demens har problemer med at kommunikere og forstå omverdenen. Når evnen til at kommunikere svigter, og personen enten ikke føler sig hørt eller forstået eller ikke forstår, hvad der skal ske, kan det føre til frustrationer, afmagt og fortvivlelse. Det gør det svært for personalet at hjælpe. I særlige tilfælde kan det blive aktuelt at anvende magt for at kunne hjælpe personen.

Der er en skærpet pligt (omsorgspligt) til at yde hjælp, når der er tale om personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på sig selv. Det betyder, at der skal ydes hjælp, selvom der ikke foreligger samtykke fra den enkelte. Der er altså en pligt til at undgå omsorgssvigt. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.

Pligten til at tilbyde hjælp modsvares ikke af en pligt for borgeren til at modtage hjælpen. Hvis en borger afviser den tilbudte hjælp, kan det være udtryk for, at hjælpen skal tilbydes på en anden måde. Det kan også være udtryk for, at myndigheden har overset forhold af betydning. Et enkelt afslag indebærer ikke, at kommunens pligt til at tilbyde hjælp ophører. Men foretager den pågældende generelt et bevidst og aktivt fravalg af kommunens tilbud, skal dette fravalg respekteres.

Hvis det er nødvendigt at hjælpe for at undgå omsorgssvigt for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne (fx en person med svær demens), kan hjælpen i visse tilfælde gennemføres med magt, hvis betingelserne er opfyldt (se nedenfor).

Serviceovens regler om magtanvendelse

Serviceovens regler om magtanvendelse bygger på menneskets ret til selvbestemmelse og integritet. Den personlige frihed er ukrænkelig – uanset om man har demens eller ej. Det fremgår af Grundlovens §71.

Ældretilsyn

Ældretilsynet er forankret i tre kommuner, som er udpeget af ældreministeren. De tre ældretilsynskommuner er Gentofte, Silkeborg og Hjørring.

Disse kommuner har ansvaret for at varetage funktionen som ældretilsyn i alle landets kommuner. Ældretilsynet omfatter tilsyn med alle former for plejeboliger og midlertidige pladser samt kommunale og private leverandører af helhedspleje i borgerens eget hjem.

Målet med ældretilsynet er at skabe en dialog- og læringsbaseret samarbejdskultur og relation mellem ældretilsynet og enhederne præget af tillid, åbenhed og tryghed. Ældretilsynet skal understøtte læring og videndeling, bidrage til at reducere og/eller forebygge fejl samt bidrage til at skabe motivation og ejerskab til at sikre den gode kvalitet i helhedsplejen og arbejde med kvalitetsforbedring.

Ældretilsynet skal give en skriftlig tilbagemelding på tilsynet.

Styrelsen for Patientsikkerhed og Arbejdstilsynet fører også tilsyn i kommunerne, alle tre tilsyn kan udføres som samtilsyn.

Ældrelinjen i de tre ældretilsynskommuner er en let tilgængelig og direkte indgang for alle, der er bekymret for forholdene i en enhed. Alle kan henvende sig til Ældrelinjen, så længe det drejer sig om en bekymring for forholdene i en enhed, som er omfattet af ældretilsynet. Det er derfor heller ikke en forudsætning, at den der henvender sig til Ældrelinjen, selv modtager helhedspleje, det kan fx godt være en pårørende. Kontaktoplysninger fremgår tydeligt på Ældretilsynets hjemmeside (se stps.dk)

Men hensynet til den enkelte kan ikke alene afgøres ud fra overvejelser om selvbestemmelsesretten og den personlige frihed. I en række situationer er det relevant og nødvendigt at overveje hensynet til den enkeltes værdighed, sociale tryghed eller hensynet til andre. Det er en del af den sociale tryghed, at der er andre, der tager vare på én, hvis man har behov for det. Når man anvender magt og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, er der således ofte tale om en afvejning af en række modstridende hensyn.

Hvis man fx forhindrer en person med demens i at forlade plejeboligen uden at være påklædt, kan det være et indgreb i selvbestemmelsesretten, men også en sikring af personens værdighed og sociale tryghed. Hvis en person modsætter sig hjælp til personlig hygiejne, fx bleskift, kan det være et indgreb i selvbestemmelsesretten, men også et udtryk for, at hensynet til den pågældendes værdighed vurderes vigtigere.

Hovedreglen er, at magtanvendelse ikke må finde sted. At anvende magt over for andre er meget indgribende og skal så vidt muligt undgås. Magtanvendelse skal således altid være undtagelsen og må aldrig erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand. En ændring af rutiner, tilpasning af kravene til personen med demens og en ændring i måden at kommunikere og hjælpe personen på kan være med til at forebygge brugen af magt. Det kan fx betyde, at hjælpen til et bad skal gives på et andet tidspunkt, end først planlagt. Personen med demens kan måske ikke overskue badet på det pågældende tidspunkt, men kan bedre samarbejde om badet senere på dagen, eller når han/hun er mere udhvilet.

I denne situation er det også vigtigt, at pårørende bidrager med deres viden om personen med svær demens, så plejepersonalet om muligt kan undgå magtanvendelsen. Magtanvendelse skal altid udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst muligt hensyn til den pågældende og andre tilstedeværende, så der ikke sker unødige krænkelser eller ulemper.

Magtanvendelse forudsætter generelt, at:

- indgrebet aldrig træder i stedet for personlig omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.
- den nødvendige faglige dokumentation for den nedsatte funktionsevne foreligger.
- man – inden foranstaltningen sættes i værk – så vidt muligt har forsøgt at opnå vedkommendes frivillige medvirken.
- hvis den mindst indgribende foranstaltning er tilstrækkelig, skal den altid anvendes forud for den mere indgribende (mindsteindgrebsprincippet).

Former for magtanvendelse

Lovlig magtanvendelse omfatter:

- Afværgehjælp
- Fastholdelse og tilbageholdelse i boligen
- Særlige døråbnere
- Brug af stofseler
- Låsning af yderdøre og vinduer
- Låsning og sikring af døre til fælles opholdsrum
- Låsning og sikring af døre til servicearealer og fælleskøkkener
- Låsning og sikring af låger m.v. fra et bo- eller dagtilbuds udeareal
- Låsning og sikring af skabe og skuffer mv.
- Adgang til en beboers aflåste bolig i et botilbud
- Kortvarig fastholdelse ved personlig hygiejne
- Fastholdelse ved grænseoverskridende og konfliktskabende adfærd
- Tryghedsskabende velfærdsteknologi, herunder situationsbestemt kamerakig
- Flytning uden samtykke

Indgreb forudsætter, at man har foretaget en individuel vurdering af indgrebets faglige forsvarlighed samt af personens helbredstilstand.

Det er enten leder og medarbejder eller myndighed, der træffer afgørelse om magtanvendelse afhængigt af, hvilken form for magtanvendelse det drejer sig om. Husorden og fysisk guidning er ikke magtanvendelse.

Det Socialfaglige Nævn vedrørende Magtanvendelse

Dette nævn beskikkes af Social- og Boligministeren og træffer efter indstilling fra kommunalbestyrelsen/myndigheden i kommunen, afgørelser om anvendelse af kamerakig, låsning og sikring af skabe og skuffer samt adgang til en beboers aflåste lejlighed.

Nedenfor beskrives to former for magtanvendelse:

Kortvarig fastholdelse ved personlig hygiejne. Som udgangspunkt er det frivilligt, om en beboer i en plejebolig ønsker hjælp til personlig hygiejne. Undtagelsesvis kan personalet anvende fysisk magt i form af kortvarig fastholdelse i forbindelse med personlig hygiejne. Det kan ske akut, både for at undgå omsorgssvigt og af hensyn til personens sikkerhed eller værdighed.

Magtanvendelsen skal altid udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt, skal indberettes til kommunen, og der skal udarbejdes en handleplan for at forebygge gentagelse. Personalet vurderer selv, hvornår der er tale om personlig hygiejne, når det drejer sig om en borger med demens, hvor der er dokumentation for diagnosen.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi. Personalet kan som led i omsorgen anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi for at sikre personens tryghed, værdighed og omsorg. Følgende teknologiske løsninger kan anvendes, hvis betingelserne er opfyldt:

- Ind- og udgangssalarmer
- Fald- og anfaldssalarmer
- Lokaliserings- og sporingssystemer
- Bevægelsesmonitorering.
- Lydmonitorering.

Magtanvendelse – et eksempel

Karl har Alzheimers sygdom i svær grad og sidder i kørestol efter en hofteoperation for et år siden. I løbet af de seneste måneder har han fået brug for ble, hvilket giver problemer, da han modsætter sig voldsomt, når bleen skal skiftes. Personalet har forsøgt sig med forskellige tilgange for at skabe en tryk situation, men uden held. Nu er Karl begyndt at få tryksår, som forværres, fordi bleen ikke bliver skiftet jævnlgt. Personalet beslutter at anvende magt til bleskift i en kortere periode for at undgå forværring af hans sundhedstilstand. Imens forsøger de at genoptræne Karl, så han bliver bedre til at stå på benene. I samarbejde med en fagperson med viden om demens finder personalet ud af, at det er rarere for Karl at få skiftet bleen, når han står op og holder i et gangstativ med begge hænder. Det vil være omsorgssvigt ikke at sørge for regelmæssigt bleskift pga. risiko for tryksår, hudløshed og urinvejsinfektioner. Personalet må ikke bruge hjælpemidler til fastholdelsen, og det må ikke være et fysisk overgreb.

- Video- og billedmonitorering, som ikke er omfattet af situationsbestemt kamerakig
- Anvendelse af teknologi, som fungerer helt eller delvist ved brug af kunstig intelligens med særlige betingelser

Social- og Boligministeren fastsætter regler om, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologi der kan anvendes. Det tidligere Råd for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi er nedlagt.

Anvendelsen af velfærdsteknologi til personer med demens er ikke magtanvendelse, medmindre den pågældende eller dennes fremtidsfuldmægtige eller værge modsætter sig anvendelsen. Fx kan et lokaliserings- og sporingssystem (GPS) anvendes, når der er risiko for, at personen ved at forlade plejeboligen udsætter sig selv eller andre for personskade. Det kan fx være af hensyn til den pågældendes sociale tryghed, sikkerhed og værdighed.

Et lokaliserings- og sporingssystem kan medvirke til, at en person med demens bliver fundet, inden han eller hun kommer til skade. Det kan også medvirke til, at personen kan opretholde sin bevægelsesfrihed. Fordelene ved brug af GPS er, at GPS:

- giver mulighed for at færdes frit.
- øger trygheden for pårørende og personale.
- muliggør fysisk aktivitet på egen hånd.
- øger livskvaliteten.

Vær til gengæld også opmærksom på, at:

- GPS-enheden skal oplades jævnligt.
- personen skal bære GPS'en på sig.
- GPS-enheden ikke sikrer personen i trafikken.
- GPS-enheden ikke kan erstatte personale.

Hvis personen modsætter sig anvendelsen af et lokaliserings- og sporingssystem, skal kommunen træffe en afgørelse. En eventuel tilladelse kan gøres tidsubegrænset for personer med en demenssygdom.

Handleplan efter magtanvendelse

Hvis der er anvendt magt, skal der udarbejdes en handleplan for, hvordan man fremover undgår magtanvendelse. Det overordnede formål med handleplanen er at tilrettelægge en handlingsorienteret indsats samt at medvirke til at koordinere indsatsen i forhold til tilbud og aktiviteter, fx bolig, beskæftigelse og fritid. Udarbejdelse af handleplanen skal altid ske ud fra den enkelte persons forudsætninger og i samarbejde med personen. Hvis der er tale om en person, der ikke kan tage vare på egne interesser, har pårørende ret til at blive inddraget, fordi de kender deres nærtstående og kan give vigtige oplysninger til brug for tilrettelæggelsen af plejen.

Klage over magtanvendelse

I forhold til magtanvendelse gælder de almindelige klageregler i sociale sager. Man klager til den myndighed, der har truffet afgørelsen.

Har kommunen truffet afgørelsen, klager man til kommunen, der revurderer afgørelsen. Fastholdes afgørelsen, sender kommunen sagen til Ankestyrelsen. Klagefristen er fire uger, fra man har modtaget afgørelsen. Har Familieretshuset truffet afgørelsen, klager man til Ankestyrelsen.

For at sikre borgere, der ikke selv er i stand til at klage, har pårørende eller andre mulighed for at indbringe klagen for Ankestyrelsen på personens vegne. Det gælder alene for afgørelser om magtanvendelse. Klagen kan indbringes af ægtefælle/samlever, søskende, bisidder, advokat, værge eller en anden nærtstående.

Patienters retsstilling ved undersøgelse og behandling

Reglerne om patienters retsstilling i forbindelse med undersøgelse og behandling findes i Sundhedsloven. Loven gælder for patienter, der modtager behandling inden for sundhedsvæsenet eller andre steder, hvor der udføres sundhedsfaglig virksomhed. Loven gælder derfor også for beboere i plejebolig.

Formålet med reglerne er at sikre den enkelte patients retssikkerhed i forbindelse med undersøgelse, behandling og pleje. Det betyder, at patientens informerede samtykke skal indhentes, inden en undersøgelse og behandling kan sættes i gang eller ændres.

Har personen varigt mistet sin handleevne og derfor ikke selv kan give samtykke til behandling, kan de nærmeste pårørende give samtykke.

Det er muligt at oprette et behandlingstestamente, hvor en habil person kan beskrive, hvilke ønsker pågældende har til livsforlængende behandling mv. Behandlingstestamenter hed før 1. januar 2019 livstestamenter. Allerede oprettede livstestamenter er fortsat gældende.

Læs om patienters retsstilling og øvrige regler ifølge Sundhedsloven i hæftet *Livet med demens i eget hjem – en guide til pårørende om love, regler og mulighed for støtte og hjælp* (Værktøjskassen).

Efter døden

Ofte er man helt uforberedt, når et menneske, man har kært, dør. Det gælder både, når der har været et længerevarende sygdomsforløb forud for dødsfaldet, og hvis døden sker uden forvarsel.

Måske har din nærtstående taget stilling til, hvad der skal ske i den sidste tid. Måske har han/hun lavet et livstestamente, taget stilling til organdonation, givet udtryk for ønsker til begravelse/bisættelse i ”Min sidste vilje” eller sparet op til begravelsen (forudbetalt begravelse).

Har ens nærtstående ikke nedskrevet eller givet mundtligt udtryk for sine ønsker, skal man som pårørende selv træffe en række beslutninger.

På internettet findes mange informationer om, hvad man gør, når en nærtstående er død. Landsforeningen Liv & Død har fx udgivet en detaljeret guide, hvor man kan se, hvilke papirer der skal udfyldes, hvad bedemanden kan hjælpe med, hvilke typer begravelser man kan vælge, hvordan man kan afholde en mindesammenkomst, hvad testamentet betyder, hvordan skifteretten håndterer afdødes bo og meget mere.

Du har som pårørende ret til aktindsigt i sygdomsforløb, døds måde og dødsårsag, hvis det ikke strider mod afdødes ønske og hensynet til afdøde eller andre private interesser.

Ophør af pension og boligydelse

Hovedreglen er, at den sociale pension udbetales indtil dødsdagen. Der kan enten være blevet udbetalt for meget eller for lidt i pension, afhængig af om pensionen udbetales månedsvis forud eller bagud.

I nogle tilfælde skal boet betale den del af pensionen tilbage, som er blevet udbetalt for meget. For lidt udbetalt pension udbetales til boet. Udbetaling Danmark og kommunen får besked om dødsfaldet fra Folkeregistret og tager automatisk stilling til, hvad der skal ske med pensionen. Der er ikke ret til efterlevelsespension eller efterlevelseshjælp, hvis samlivet er ophævet på dødstidspunktet.

Boligydelser stopper med udgangen af den måned, hvor dødsfaldet er sket.

Opsigelse af plejebolig

Efter dødsfaldet skal man opsig og rydde plejeboligen. Ved dødsfaldet gælder det opsigelsesvarsel, der fremgår af lejekontrakten. Typisk tre måneder. Ønsker man et kortere opsigelsesvarsel, er udlejer forpligtet til at udleje boligen så hurtigt som muligt. Boet hæfter for huslejen til udløbet af de tre måneder, eller til plejeboligen genudlejes.

Opsigelse kan dog ske med en måneds varsel, hvis afdøde ikke efterlader sig ægtefælle eller andre, som han/hun har haft fælles husstand med. Opsigelse kan fra boet side ske, når der foreligger en skifteretsattest, men mange udlejere accepterer en opsigelse fra arvingerne, inden skifteretsattesten foreligger, fordi der kan være behov for boligen til en ny beboer.

Flere steder i landet har retten aftalt med kommunerne, at de pårørende kan rydde boligen, også inden der er taget stilling til, hvordan boet skal behandles. Skifteretten har lavet en erklæring, som de pårørende, der rydder boligen, skal udfylde, underskrive og aflevere til plejecentret. Plejecentret sender erklæringen til skifteretten. Man kan finde en rydningserklæring på www.domstol.dk.

Når lejemålet ophører, skal boligen synes, og der skal udarbejdes en fraflytningsrapport. Det kan betyde, at der kommer en fraflytteregning. Regningen skal sendes til Skifteretten, og den vil indgå i boet. Som pårørende har du ret til at deltage i synet af boligen. På internettet kan du finde gode råd om fraflytning og fraflytningssyn.

Boligindskud vil blive afregnet som ved almindelige lejemål.

Vær opmærksom på, at reglerne for opsigelse og fraflytning er anderledes på plejehjem, da lejeloven ikke gælder de gamle plejehjem.

Spærring af bankkonti ved død

Når en person dør, har både familien og andre interessenter pligt til at tage vare på afdødes ting og værdier. For eksempel skal banken spærre alle afdødes konti og stoppe alle betalinger, så skifteretten kan danne sig et overblik over, om den afdøde har større gæld end værdier.

Det betyder, at man som pårørende i en periode ikke kan få adgang til pengene på afdødes konti og eventuelle fælles konti. Heller ikke selv om man har sit eget kort til kontoen.

Hvis du kun har fælles konto med din afdøde ægtefælle, så overvej, om du bør oprette din egen konto og få din indtægt ind på den. Så har du altid adgang til din løn eller anden indtægt. Efter første møde i skifteretten, er der igen adgang til afdødes konti og fælleskonti.

Begravelse

En bedemand kan være behjælpelig med de praktiske ting vedrørende begravelsen/bisættelsen, herunder anmeldelse af dødsfaldet. Har afdøde givet udtryk for 'Min sidste vilje', find da dokumentet frem. Ved samtalen med bedemanden skal du bruge sygesikringsbevis, dåbsattest eller navneattest, eventuel ægtefælles dåbs- eller navneattest, vielseattest eller skilsmissepapirer.

Du kan søge om begravelseshjælp, hvis du har fået boet udlagt af Skifteretten, og hvis afdøde havde ret til dansk sygesikring. Det har ingen betydning for begravelseshjælpen, om afdøde bliver begravet eller bisat.

Begravelseshjælpens størrelse afhænger bl.a. af afdødes alder, familieforhold, formue og evt. ægtefælles formue. Hjælpen udbetales som et engangsbeløb, som der ikke skal betales skat af.

Begravelseshjælpen udbetales efter ansøgning. Du kan søge på www.borger.dk. Udbetalingen sker til din Nem Konto. Ofte er det bedemanden, der søger på vegne af dig, og i givet fald vil udbetalingen ofte ske direkte til bedemanden.

Skifteret

Skifteretten er en afdeling under byretten, der tager sig af dødsboer. Skifteretten kontakter den person, der er anført som kontaktperson på dødsanmeldelsen. Det sker ca. fire uger efter dødsfaldet.

I nogle tilfælde kan sagen behandles ved et telefonmøde. I andre tilfælde vil det være nødvendigt med et møde i skifteretten. Er der flere arvinger, kan det være en god idé, at den arving, der står for behandlingen af boet, medbringer fuldmagt fra de andre.

Det er vigtigt, at man har så mange oplysninger som muligt om afdødes økonomi, familie- og arveforhold, herunder relevante papirer som testamente, ægtepagt, arvingers navne, afdødes bankpapirer, oplysninger om fast ejendom etc.

Behandling af boet kan ske ved:

- Bo-udlæg
- Udlæg til ægtefælle eller papirløs samlever m.fl.
- Uskiftet bo
- Privat skifte
- Offentligt skifte ved bobestyrer

Skifteretten har pligt til at vejlede og svare på spørgsmål i forbindelse med boets behandling, men kan ikke yde rådgivning og bistand. Overvej, om du har brug for hjælp fra en advokat.

I princippet må der ikke fjernes effekter fra hjemmet, før skifteretten har taget stilling til, hvordan boet behandles.

Rådgivning og samtalegrupper for efterladte

Stress, chok og sorg over en ægtefælle eller anden nærtstående persons død kan sætte sine spor i mange år efter dødsfaldet. Psykisk mistrivsel og ensomhed er ikke ualmindeligt, når der er tale om ældre efterladte. Det kan være svært at finde fodfæste igen.

I svære situationer kan det være en stor hjælp at tale med ligesindede eller professionelle. Undersøg derfor, hvilke tilbud der er i din kommune. Du kan fx tage kontakt til den forebyggende funktion i kommunen. De ved, hvilke muligheder der er i dit lokalområde.

Psykologhjælp

De efterladte oplever ofte en følelse af kaos, når et nærtstående menneske dør. Nogle har brug for hjælp fra en psykolog til at bearbejde tabet og sorgen. Man kan få tilskud til psykologhjælp efter henvisning fra egen læge. Det skal normalt ske inden seks måneder efter dødsfaldet. Henvisning skal dog senest være udstedt 12 måneder efter dødsfaldet. Der kan ydes tilskud til 12 konsultationer. Man kan frit vælge mellem psykologer i hele landet, som har overenskomst med regionen.

Er man henvist fra egen læge, kan man få 60 % i tilskud til psykologens honorar. Der er således en egenbetaling på 40 %. Man kan få tilskud til egenbetalingen, hvis man er folke- eller førtidspensionist (førtidspension tilkendt før 1.1.2003) og er berettiget til helbredstillæg.

